

*

ה"שבט מיהודה" מוסיף עוד ביאור מדיליה למה נזכר כאן רק נדב ואביהוא ולא כל ישראל, בהקדם דקדוק בכתוב 'ואלה תולדות' שנכתב בתוספת ו', וכותב: אקדים ע"ד ששמעתי שיחת חולין של מרן אדוני זקני קדוש ישראל בעל חתם סופר, שחשב פעם כמה תלמידים יש לו ומנה עד י"ג, ושאלו אותו, הלא לרבינו יש תלמידים לאלפים ואפילו לרבבות?! והשיב: תלמיד נקרא מי שלומד עם רבו, אוכל עם רבו, יושב עם רבו וישן עם רבו, ר"ל כל מעייניו ברבו לעשות כמעשהו ואינו מסיח דעת מקדושת רבו.

וזה הכוונה בכתוב: 'ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה' – שעשו ממש כדברי משה, 'כן חנו לדגליהם וכן נסעו' שבכל מקום ומקום התנהגו כמשה, 'איש למשפחותיו ולבית אבותיו' – שלימדו וחינכו משפחותיהם להתנהג באורחו, א"כ הרי בוודאי ראויים ליקרא בשם תלמידיו של משה ותולדותיו על שלימדם תורה לכל אורח חייהם. וממשיך הכתוב 'ואלה תולדות', ו' מוסיף על ענין ראשון, שחידוש הוא שגם נדב ואביהוא שהיו גדולים ממשה נקראים תולדותיו, ובביאור הדבר אמר הכתוב 'ביום דיבר ה' את משה בהר סיני', ר"ל אע"פ שהיו גדולים ממנו והשיגו קודם מתן תורה מה שהיה כח בהם להשיג מהאבות הקדושים שהשיגו הכל בקדושתם, אולם כיון שרק ע"י משה רבינו נעשו הם מצווה ועושה ולמדו מה שלמד מפי הגבורה בהר סיני, שפיר שייך לומר גם עליהם שהם תולדותיו של משה רבינו ע"ה.

ג. בזה אפשר להבין העובדא שכותב הגרי"נ שטערן זצ"ל בהקדמה לדרשות חת"ס מה ששמע מחמיו רבי שלמה אלכסנדר סופר זצ"ל ששמע מאביו הגה"ק רבי שמעון סופר זצ"ל שבבחרותו ראה פעם שהגה"ק ה"מהר"ם א"ש" זצ"ל הגיע לבית מרן החת"ס אמנם פניו נפולות (הוא היה מגדולי תלמידי החת"ס, ועוד בחי' רבו היה מפורסם כאחד מגדולי הדור), ושאלו רבי שמעון על כך שפניו רעים, השיב לו, שכדרכו מתכתב רבות עם רבו מרן החת"ס סופר ותמיד מתארו בתואר 'תלמיד', ולאחרונה הפסיק לכתוב עלי תואר הג"ל והנני חושש שהוא בכחי' זקן ששכח תלמידו... ועל כך דאגתו, ובא לבדוק מה פשעו ומה חטאתו.

ולדברנו אפשר להבין מה הציק להמהר"ם א"ש שחשש שאם אין החת"ס מתארו בשם תלמיד סימן הוא שבהנהגותיו חסר כבר משהו מהנהגות רבו ולכן כבר אינו ראוי ליקרא בגדר תלמיד! – אמנם ההמשך היה, שרבי שמעון נכנס לאביו ושאלו על כך, אמר החת"ס: וכי אהיה מתכבד בקלון חבירו? הלא אילו היה זמני בידי היית ג"כ יודע 'קדשים וטהרות' כמותו! היינו שהחזיק החת"ס שהמהר"ם א"ש כבר התעלה עליו וגדול ממנו ולכן הפסיק מלתארו בתואר 'תלמיד'. ז"ע.

בענין תלמידיו ובניו של משה רבינו

ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דיבר ה' את משה בהר סיני וגו' הבכור נדב ואביהוא וגו' (ג, א-ב). רס"י: ואינו מזכיר אלא בני אהרן וכו' מלמד שכל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו.

לפי דברי רש"י משמע שגם כל ישראל הם בניו של משה, א"כ למה נמנו רק נדב ואביהוא? בספה"ק "שבט מיהודה" (להגה"ק רבי יהודה גרינוואלד זצ"ל אב"ד סאטמאר) מביא ליישב בשם זקינו מרן החת"ס סופר ז"ע" בהקדם עוד קושיא, מה התועלת בדבר שמעלה עליו הכתוב כאילו ילדו הלא המלמד תורה לאדם הרי שכרה רב מאוד וגדול המלמד תורה יותר מילדו (הרי אבידת רבו קודמת לאבידת אביו) א"כ מה מוסיף הכאילו ילדו?

ומבאר החת"ס דקושיא חדא מתורצת בחברתה, דבאמת יש מעלה על בן יותר מתלמיד והוא המושג של 'ברא מזכה אבא' (סנהדרין קד.), דבפשטות אין תלמיד מזכה את רבו, וזה בא הכתוב להשמיענו שמעלה עליו הכתוב – שהמלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו, שגם תלמיד הוא כבן ויכול לזכות את רבו בעלמא דקשוט, ובזה אתי שפיר על מה שלא הוזכר כאן כלל ישראל כבניו של משה, כי אינו זקוק לטובתם, ולכן אינו צריך לבחי' כאילו ילדם כי היה שקול כנגד כל ישראל ועדיף מעלתו בזה שהוא רבם שלימדם תורה, אבל 'נדב ואביהוא' שמשה אמר עליהם שהם גדולים ממנו (ע' רש"י שמיני י, ג עה"כ בקרובי אקדש) ולכן מהם היה יכול לקבל טובה מבחי' ברא מזכה אבא, לפיכך ייחסם אחריו כבניו.

א. רבי יהודה היה חתן רבי יוזפא זצ"ל בנו הצעיר של מרן החת"ס ז"ע, וכתבי החת"ס נתחלקו בין הבנים והנכדים וחלק הגיע אליו, ובעת הדפוסו הספר תורת משה כבר הכניסו מאמר זה ג"כ (שנכתב ע"י החת"ס בכתי"ק).
ב. אמנם יצויין, שהרה"ק מהר"א מבעלזא ז"ע היה דרכו ביום ז' אדר להדליק נר ולומר 'לע"נ מורה מורנו רבי משה בן מורה מורנו רבי עמרם'. וכן מבואר (בקיצור אלשיך על המגילה) שמרדכי הצדיק תיקן מצוות משלוח מנות לזכר נשמת משה רבינו! ועל כגון דא אמרו צדיקים 'העכער איז נישטא קיין שיעור'.

סיפר הרה"ק מהר"י מפשעווארסק ז"ע שפעם ביום כ"א אדר הבחין הרה"ק מצאנו ז"ע בשיריים שנשאר מלחיים לרגל הילולת הרה"ק הרבי ר' אלימלך ז"ע, ופנה להנוכחים ושאל אם איחלו 'די נשמה זאל האבן עליה' והמה תמחו כי על צדיק גדול כר"ר אלימלך שייך לומר שזכותו יגן עלינו, ולא שיהיה עליה לנשמתו? נענה הרה"ק מצאנו ואמר: דער גרעסטער פון אויבן, דארף אנקומען צו א טובה פון דא! והורה לטעום שוב ולברך לעילוי נשמתו.

הג השבועות

בענין התחדשות וחשק ללימוד התורה

ביום הזה באו מדבר סיני (שמות יט, א).

האור החיים הק' הקשה, הרי בפסוק לאחריו כתיב 'ויסעו מרפידים', וא"כ למה איחר המוקדם כי פסוק זה היה לו להקדים לפני 'ביום הזה באו', וכתב לבאר, שאולי שהוא על דרך אמרם 'אהבה מקלקלת השורה', להקדים המאוחר, שלהיות כי הוא זה יום המקווה לבורא, לתורה, לעולם, לעליונים ולתחתונים, ומיום הבריאה הם יושבים ומצפים מתי יבואו בני ישראל למדבר סיני, לזה כשהגיעו שמה לא עצרו כח לספר סדר הדבר ותיכף קדמה ההודעה באומרו ביום הזה באו וגו' הגיע חשוק ונחשק לחושק וחשוק ושמחו שמים וארץ כי זה הוא תכלית הבריאה ותקוותה, ואחרי כן חזר הכתוב להודיע פרטן של דברים, עכדה"ק.

ורש"י הק' מפרש (בשם הפסיקתא) לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא מהו ביום הזה שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו. ובפסיקתא מסיק וכן הוא אומר (דברים כו, טז) היום הזה ה' אלקיך מצוך וגו' וכן דרשו (ברכות סג:) על פסוק (דברים כז, ט) היום הזה נהיית לעם ללמדך שחביבה תורה על לומדיה כיום שניתנה מהר סיני וכן 'אשר אנכי מצוך היום', וכן 'מצוה אתכם היום' בפרשת קריאת שמע (כמו שכתב רש"י מספרי ואתחנן).

היוצא מכל זה, שעצם היום של ר"ח סיון היה בו מעלה, ולכאור' בכל המקומות שכתוב היום וכו' אכן יתכן לדרשה זו מכיון שכבר ניתנה תורה נכתב היום שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו, אבל כאן ביום שבאו למדבר סיני ועדיין לא ניתן להם ביום זה שום דברי תורה כמו שאמרו בשבת (פז:) יומא קמא לא אמר להו ולא מידי, א"כ מה שייכות על זה דרשת 'היום הזה' - שיהיו כאילו היום ניתנו. ומלשון הפסיקתא נראה דזה הוא אחד עם מה שנאמר היום הזה ה' אלקיך מצוך.

בספה"ק **"פרי צדיק"** להגה"ק **רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע** (ר"ח סיון, ב) מאריך בביאור הדבר, וכותב בתו"ד דדבר זה קיבלו ישראל בעת הגיעם להר סיני 'ביום הזה', דהיינו בחוד"ש השלישי וגו' ביום הזה באו, שבר"ח הגיעה עליהם ההתחדשות, ומהו התחדשות שבא להם אז, הלא עדיין לא

קיבלו התורה, אלא זהו החשק והתשוקה שהיה לכל אחד מישראל לקבלת התורה בעת באו למדבר סיני מקום שיקבלו שם התורה.

ובהמשך הדברים כותב: 'ואף עתה אחר שנתנה התורה מ"מ בכל שנה כשבא יום זה **צריך להרגיש בלב החשק המחודש לקבל התורה**', ובסוף דבריו כותב 'ועיקר העצה שיבלע דברי תורה בלב הוא על ידי החשק והצמאון לדברי תורה, וזהו ביום הזה - שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו ויהיה החשק מחודש' וכו' ועל ידי זה יזכה לטעום טעם מחודש בדברי תורה, כמו שנאמר (תהלים יט, יא) הנחמדים וגו' ומתוקים מדבש ונופת צופים, שיש טעם בדברי תורה שמרגיש האדם כשנבלע דברי תורה בלב, וזה עסק של חודש זה, עיי"ש באורך.

*

דבר זה ביכלתו של כל איש ישראל להרגיש נעימות בתורה"ק וככתוב הנ"ל 'ומתוקים מדבש ונופת צופים'. וסיפר **הגה"צ רבי אברהם הערש ווייס זצ"ל** אב"ד נוה אחיעזר (יא"צ ג' סיון) מה ששמע מפ"ק של רבו הגה"ק המנחת אלעזר ממונקאטש זי"ע, שזקינו הגה"ק השם שלמה ממונקאטש זי"ע נשתדך עם הרה"ק מגארליץ זי"ע (שבנו הרה"ק רמ"ל מסטריזוב נעשה חתן הרה"ק מגארליץ), והחתונה התקיימה אצל זקינו של הכלה - הרה"ק הדברי חיים מצאנז זי"ע.

בהגיע זמן החופה כולם נתקבצו ובאו והכל היה ערוך ומוכן על מקומו ואילו הרה"ק מצאנז ישב סגור בחדרו, ועבר זמן אבל עדיין לא יצא לסידור קידושין, בראות הבנים שאביהם הק' מתמהמה נגשו אל השם שלמה ממונקאטש ואמרו לו, הנה אנו חייבים בכבודו של אבינו ואין אנו רשאים להכנס לחדרו, אבל אתם שהנכם המחותר תוכלו ליכנסו ולקרוא לו, כי בא עת דודים.

ואכן השם שלמה זי"ע נכנס ומצאו יושב והוגה בתורה בהתמדה גדולה וביגיעה עצומה ואינו שת לבו לנוכחותו כלל, וכשראה שאינו מבחין בו הסיר השם משלמה את השטריימל

ד. הקשר לרבו זי"ע המשיך גם אחרי הסתלקותו, ועל ידו זכה לינצל בשנות המלחמה, שבעת היותו בעיר פעסט בשעה שמלאכי החבלה עברו מבית לבית ושלחו את היהודים לאוישוויץ, ברבות הימים סיפר שבעת ההוא נתגלה לו רבו בחלום ונתן לו משוירי כוס של ברכה ואמר לו "אל תירא אברהם צבי תכוון כוונות אלו ותינצל" - ולימדו אז שני כוונות, ואת זאת כיוון בכל הזמן ההוא ובעזרתם ניצל מוגיא צלמוות זי"ע.

טעם לכפיית ההר - הלא אמרו נעשה ונשמע

ויתיצבו בתחתית ההר - מלמד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כנגיית וכו' (שבת פה).

הקשו בתוס', הלא בני ישראל רצו בכל לבם לקבל את התורה ולמה הוצרך לזה? ומיישב **הרה"ק ה"הפלאה" זי"ע** (בהקדמה למסכת כתובות) על דרך הפשוט, כי ענין אהבה יתחלק לשני פנים. האחד, אהבת איש את רעהו לעשות רצונו למלאות אשר ישאל ממנו וככל היוצא מפיו יעשה - זהו נקרא אהבת רצון לבד ולא אהבה עצמית ואמיתית. והשנית, הוא אהבת אב לבנו שהוא אהבה עצמית, כי הוא עצם מעצמיו ויחוש בכל נפשו לטובת הבן באמיתות לפי הבנתו.

וההבדל בין אהבת רצון לאהבה עצמית הוא, שאצל בן אם מחמת חסרון הבנה, יעשה דברים בלתי ראויים אז האב האוהב את בנו יכפהו ויסרהו עד שיעמידהו לבחור בטוב האמיתי ולמאוס ברע אשר נטה אליו מחמת רצונו ותאוותו הגרועה, אע"פ שנראה שהוא נגד רצונו של הבן, משא"כ אצל רעהו אם יראה אותו שרצונו לעשות דבר שלא כהוגן לא יניאו מכך.

והנה השי"ת באהבתו אותנו אין כל פה אשר יכול לספר רוב טובותיו, **אמנם הטובה הגדולה שבכולן היא נתינת תורתו שהיא חיינו ואורך ימינו**, ורצה השי"ת להתגלות ולהודיע שאוהב אותנו אהבה עצמית ולא אהבת רצון, **על כן כפה עלינו ההר כנגיית** להודיע 'שלא מחמת אהבת השלמת רצונו עושה זה כי אם באהבתו האמיתית לחיותנו ולגדלותנו לעולם.

וזהו שאמרו חז"ל בריש ע"ז (ג.) שיאמרו האומות כלום כפית עלינו ההר כנגיית, באמרם **הרי ראינו בעינינו שאהבתך לישראל הוא אהבה עצמית ולא מחמת שרצו ואמרו נעשה ונשמע**."

ז. לפי זה אפשר לבאר בע"ה, נוסח הברכה **"הבוחר בעמו ישראל באהבה"**, ולכא' הלא הבחירה של השי"ת בישראל היה ע"י כפיית ההר (כי הלא בנעשה ונשמע בחרו ישראל בה) ואיך שייך אהבה ב'כפיית ההר', אלא הכוונה כנ"ל שבזה בחר ה' אותנו והראה לנו את אהבתו הגדולה, שהוא אהבה עצמית.

כמו כן ניתן לבאר בזה, הא דאומרים בברכת התורה **"אשר בחר בנו מכל העמים"**, ולכא' הלא השי"ת עבר בין האומות ולא רצו לקבל התורה רק בני ישראל הם שבחרו ואמרו **"נעשה ונשמע"**? אלא הכוונה על 'כפיית ההר' - שעל ידו בחר ה' בישראל באהבתו העצמית כנ"ל.

מראשו והניחו על הנר ובזה החשיך את אור בחדר, אז נשא הרה"ק מצאנו את עיניו הקדושות, וכשראה אותו אמר לו בפליאה: וואס זוכט איר דא (-מה אתם מחפשים כאן)?! השיבו הלא כבר צריכים לצאת לחופה, נענה הרה"ק מצאנו, הלא מפריעים אותי כל הזמן מללמוד, ואני אוהב ללמוד 'מלחמות' עם 'בעל המאור' ולכן עכשיו כשאף אחד לא נמצא בבית יכולני ללמוד כראוי, ופנה להשם שלמה: ואבקש מכם שג"כ תתיישבו ונלמד יחדיו, כך עסקו יחדיו במשך כמה שעות בלימוד מלחמות ובעל המאור אח"כ התרומם הדברי חיים מלוא קומתו ואמר 'מקען שוין גיין צום חופה' (-כבר אפשר לצאת לחופה).

כשסיפר זאת השם שלמה זי"ע היה מפטיר: כשהצאנזער רב זי"ע אמר 'איך האב ליב צו לערנען' (-אני אוהב ללמוד) נהרו עיניו במאור פנים כזה, שהיה נראה כבעל תאוה הגדול ביותר לתורה!

*

הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע אמר, חז"ל אמרו (ב"ב עא.) 'מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב' ואיתא שם בגמרא דהכוונה נותן גם הדרכים המביאים אליה. ולפ"ז מבאר, דהלא אומרים 'ברוך אתה ה' **נותן התורה**' - אם התורה נתונה בידנו הרי בוודאי בעין יפה נותן וגם הדרך להשיג את התורה - והוא שנותן לכל אחד ואחד הכח והשכל איך לבא להתורה.

נכדו הרה"ק **"שפת אמת" זי"ע** כותב דרך איך לבוא לידי לימוד התורה כראוי, במכתב לאחיו (אוצר מאמרים ומכתבים, מכתב כד') שכותב לו עצה שיוכל ללמוד כראוי, וזל"ק: 'כי כשאדם לומד במעט יראה וטהרה ושמחה ושאר דברים שבמשנה בחושבו מעלת דברי תורה שיצאו מפי עליון כמאמז"ל (ירושלמי חגיגה א, ח) שכל שחידשו חכמים וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתנו למשה רבינו בסיני, **נמצא כי כל התורה הם דבריו של מקום**, ועי"ז מכין עצמו לפנות משאר מחשבות להוציא דברי תורה מפיו ביראה וטהרה וכפי ההכנה זו יכול לקבל בטוב הדברים שלומד, ואין צריך לזה עבודה רבה, רק ביישוב הדעת וכו' עכל"ק.

ה. אם כי השפת אמת בדרך כלל נקט דרך קצרה בכל דבריו וספריו, אך מכתבים אלו שכתבם לאחיו הצעירים שהיו יתומים להם הרחיב לחנםם ולחכמם בדרכי התורה והיראה.

ו. ובספר **ליקוטי מהרי"ח** (מהדו"ח) מבאר הלשון ב"ג עקרים 'אני מאמין באמונה שלימה שכל התורה המצויה עתה בידינו - היא הנתונה למשרע"ה', וביאר שכוונת 'המצויה עתה' רומז לכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, שגם מה שחידש עתה ג"כ הוא מה שקיבל משה מפי הגבורה.

זמן מתן תורתנו.

בגודל הזמן של קבלת התורה בכל שנה ושנה, מבאר ה"חתם סופר" (דרשות לפורים, תקס"ו בד"ה אחז"ל) בהקדם דברי הגמרא (מגילה יג: עה"כ (אסתר ג, ח) "ולמלך אין שוה להניחם, דמפקו ליה לכולא שתא בש"י ופה"י" – ומפרש רש"י שבת היום פסח היום'. ולכא' הלא לכל אומה ואומה יש לה חגים ומועדים אשר בדו מליבם, א"כ למה הפריע לו שלבני ישראל יש ג"כ חגים ומועדים, וכמו כן למה מונה דווקא חג הפסח? ומיישב החת"ס, דלולא דברי רש"י ז"ל הייתי אומר, דוודאי יש ויש בכל עם ועם ובכל דור ודור מועדים, ואפילו כשאין שווים לדתי המלך, ואע"פ שמתחילה היא מתקבלת עליהם כשהיא חדשה, מ"מ כשנתישנה קצת כבר אינם חשובים, והתקנה לזה - שהמלך חוזר לצוות מחדש על מועד אחר כפי דתיו.

וזה אמר המן, שאצל כלל ישראל אינו כן ולא יועיל כלום להזיזם ממועדיהם אפילו הם נגד דתי המלך, ואף אם יעבור זמן רב לא יסורו מהם, כי בכל יום הוא בעיניהם כאילו היום יצאו ממצרים וכאילו היום עמדו על הר סיני ומצוות הבורא עליהם כחדשה ומוסרים נפשם עליהם באהבה עזה, - ובזה מפרש החת"ס דהר"ת שה"י פה"י, הוא שבועות היום ופסח היום, שיום מתן תורה ויום יציא"מ כאילו היום היה, וזאת מה שחרה לו להמן, ואמר לאחשורוש שלכן לא יוכל לנצח אותם.

*

ודברי החת"ס האלה נוגעים להלכה, כלשון הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצות - ומונה שם מצות לא תעשה שלדעתו שכחם הרמב"ם, ובמצווה הב' כותב הרמב"ן: שנמנענו שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו אבל יהיה עינינו ולבנו שם כל הימים, והוא אמרו יתברך (ואתחנן ד, ט-י): "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך, יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" וגו' והכונה בזה גדולה מאד, וכו'. ונתבונן ונקח ראייה מדבריהם כי היא מצוה עולמית, ועם כל הדורות ידבר, שלא ישכחו ענין המעמד ההוא שהיה לכל העם במראית עיניהם ושמיעת אזניהם, ושיעתיקו זה מדור לדור לעולם. וזאת מצוה

לא תעשה, וזכרה בעל ההלכות והרב שכחה גם כן (- הבה"ג זכרו וכתבו משא"כ הרמב"ם), ע"כ.

הרי ביו"ט של שבועות שכפי המבואר בספה"ק הרי בכל שנה חוזר הזמן של קבלת התורה, כעת הזמן להשריש בקרבנו ובקרב צאצאינו ענין האמונה במעמד הר סיני ולהתבונן בזה להמשיך לדורות הבאים ושיהיה נקבע בלבנו לעד.

בענין מה שנסיעתן מרפידים כבר היה בתשובה

ויסעו מרפידים ויבוא מדבר סיני וגו' רש"י: להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה.

צריך ביאור, למה לא הספיק שיבואו למדבר סיני בתשובה, מדוע כבר ביציאתם מרפידים הוצרכו לצאת בתשובה, מה היה חסר להם שרק ישובו בתשובה אחר ביאתם להר סיני?

בספה"ק "ישא ברכה" (להרה"ק רבי שאול ידידיה ממאדז"ץ זי"ע) מבאר בדרך העבודה למה לא הספיק התשובה רק במדבר סיני, בהקדם מאמר, שאמר אא"ז צ"ל (רבי יחזקאל) מקאזמיר עה"כ (ישעי' מד) "מחיתי כעב פשעך וכענן חטאותיך שובה אלי כי גאלתיך", דהקשה אם 'מחיתי כעב פשעך' - שכבר נמחו פשעיו למה נצרך ל'שובה אלי' - שיעשה עוד פעם תשובה? ומיישב, דאדרבה שלפני התשובה אין אדם מכיר בגודל החטא, רק אחר התשובה נפתחו עיניו, ואז עובר מול פניו העב והערפל של חטאיו, ורואה אז בבהירות עיניו גודל החטא שעשה, ומכיר חוסר תיקונו, ואז מבחין שצריך מחדש להתחיל בתשובה שלימה, עכ"ד.

ובזה מיישב ה"ישא ברכה", שלכן הוצרכו ישראל להקדים התשובה ברפידים, כי רק אז יתגלה נגד עיניהם מצבם האמיתי, ואח"כ יוכלו לעשות תשובה כראוי אחר הזדככות העינים.

בעניני הגליון ניתן לפנות להמערכת:

bhagan111@gmail.com | 054-8449360 להארות והוספות:

כל הזכויות שמורות להמ"ל ©